

Cenu muiža gadsimtu gaitā

Aigars Stillers

Pagājušajā gadā iznākušajā Sigurda Rusmaņa grāmatā „Neiepazītā Latvija” nodaļa „Kājām pa veco Jelgavas ceļu” bija pieminēta Cenu muiža un tās īpašnieki. Cenu muiža atradusies netālu no Cenu kapiem, blakus „Brūveru” mājām. S. Rusmanis veltījis vairāk uzmanības tam, ko par Cenu muižu stāsta folkloras krātuves materiāli. Interesanti ir nostāsti par Cenu muižas baronu vājībām un sliktajām īpašībām. Par Cenu muižu un tās īpašniekiem mēs varam lasīt arī vairākās vēstures grāmatās un vēstures avotos.

Cenu muiža (vāciski - Zennhof) pieminēta baltvācu vēsturnieka Heinca Pīranga grāmatā „Baltijas kungu māja” (Das baltische Herrenhaus) Te varam skatīt Cenu pils fotogrāfiju 20. gadsimta sākumā. Pīrangs min, ka sākotnēji Cenu muiža bija Valgundes daļa. Pirmais zināmais īpašnieks ap 1600. gadu bija kāds Rotermunds. Piecdesmit gadus vēlāk to nopērk Bertolds fon Plettenbergs, bet 1685.gadā to iegādājas Kurzemes hercogs Frīdrihs Kazimirs. Cenu muiža bija hercogu īpašums līdz pēdējā hercoga Pētera Bīrona laikam, kurš to pārdeva Frīdriham Reinholdam fon Mirbaham. Tā piederēja Mirbaha pēcnācējiem līdz 1800.gadam, kad to īpašumā ieguva krievu kamerkungs grāfs Račinskis. Viņš uzcēla jauno, lielo un skaisto Cenu muižas pili. Pēc tam Cenu muiža piederēja fon Feigezakiem, fon Felkerzamiem un visbeidzot 1902.gadā tā nonāca grāfienes Matas fon Keizerlinkas (dzimušas fon der Brugenas) īpašumā. Cenu muižu pārdeva 1919.gadā vēl pirms muižnieku lielo zemes īpašumu atsavināšanas.

Tik tālu diezgan sausās ziņas no H.Pīranga grāmatas. Autors kā vācietis pievērš galveno uzmanību muižu īpašniekiem – vāciešiem vai poļu izcelsmes muižniekam grāfam Račinskim. Pēdējam ir nopelni jaunās klasicisma stila muižas kungu mājas uzcelšanā. Tās fasādes risinājums atrodams Krievijas „Visaugstāk apstiprināto fasāžu krājumā.” Cenu pils bija radniecīga daudzajām klasicisma ēkām, kādas Kurzemes gubernā būvēja 19. gadsimta sākumā. 1905. gada revolūcijas laikā Cenu muižu nodedzināja, tikai atšķirībā no vairuma muižu, tā cieta ugunsgrēkā tikai 1906. gada vasarā. Tajā laikā muižas īpašnieks bija slavenās grāfu Keizerlinku dzimtas pārstāvis Otto Keizerlinks. Pils pēc izdegšanas bija samērā labā stāvoklī un pēc postījumiem atkal atjaunota.

Ozolnieku pagasta cilvēku atmiņās Cenu muižas īpašnieki ieguvuši negatīvu nokrāsu. Laimonis Jēkabsons, kurš dzīvo „Mazbalpēteros”, pastāstīja kāds bargs kungs, atstāstot savas dzimtas nostāstus, bija Cenu muižas barons Feigezaks. L.Jēkabsona vectēvs bijis barona mežsargs. Ja viņš neizdarījis kaut ko pa prātam baronam, tad barons splāvis mutē savam mežsargam. Lonija Skadiņa atcerējās, ka tad, kad saslima viņas māte, Cenu muižas kalpone, Cenu muižas barons teicis: vai nu ej prom, vai strādā.” Māte protams, aizgājusi strādāt. S. Rusmaņa grāmatā ir minēts nostāsts par to, ka Cenu baronam nebijis ko darīt, tāpēc pēc ārsta ieteikuma veselības uzlabošanas nolūkā ar cepuri nesis zemi un uzbēris Cepurīšu kalniņu (to sauc arī par Muzikantu kalniņu, jo tur notikušas balles). Vai baroniem bija tik laiska dzīve, ka viņi aiz garlaicības nezināja ko darīt ir diezgan apšaubāmi. Muižniekiem, īpaši saimniecības un sociālajā ziņā pārmaiņām bagātajā 19. un 20. gadsimtā, bija jādome pietiekoši daudz par savu īpašumu apsaimniekošanu. Cenas muižas baronu kapi, ko pieminējis S.Rusmanis, tagad ir aizauguši un tur vairst nevar atrast pat tās divas plāksnes, ko minējis grāmatas „Neiepazītā Latvija” autors.

Branku iedzīvotāja Ruta Trimalniece, kuras dzimtās mājas ir Ozolnieku pagasta „Melderī”, stāstīja par Cenu muižas tālāko likteni pēc Latvijas Republikas laikā

veiktās agrārās reformas. Muižas ēkas bija stipri cietušas 1. pasaules karā un Brīvības cīņās. Pēc tam nopostīto ēku būvmateriālus izmantojuši jaunsaimnieki, būvējot savas saimniecības ēkas. Vairāki jaunsaimnieki būvējušies bijušo muižas saimniecības ēku vietā. Tā „Melderi” uzbūvēti tur, kur atradās muižas dzirnavas, „Brūveri” – kur alus brūzis, „Mednieki” – kur muižas mednieku namiņš un medību suņu mitināšanās vieta. Tā sanācis, ka latviešu jaunsaimnieku celtās saimniecības joprojām vismaz ar saviem nosaukumiem atgādina par Cenu muižu. Aiz „Melderu” māju kūts bijis lielais dzirnakmens, kas saskaldīts un iemūrēts kūts pamatos. Arī citu jaunsaimniecību ēku pamatos iegūla agrākā spožuma – Cenu pils un muižas ēku būvmateriāli. Kā raksta S.Rusmanis, agrākās pils vietā palikuši tikai daži ķieģeļi.

Sigurda Rusmaņa grāmata rosina mūs iepazīties ar mūsu novada vēsturiskajām vietām, piemēram, pašiem atrast Cenu muižas vietu.. Vislabāk ir to izdarīt tā, kā vēsta nodaļas nosaukums – kājām pa veco Jelgavas ceļu. Šobrīd autora rīcībā ir vēl samērā maz informācijas par muižām, kas atradušās Ozolnieku novada teritorijā. Vēl ziņas var gūt arhīvos, īpašu uzmanību pievēršot tiem, kuri cēla šo muižu, tajā kalpoja – latviešu zemniekiem. Svarīgi arī saglabāt nostāstus, kas saglabāti no paaudzes uz paaudzi. Tāpēc lūdzu atsaukties vecos pagasta iedzīvotājus dalīties nostāstos un personīgās atmiņās. Mans tālrunis Ozolnieku informācijas centrā – 6308517; Adrese: Rīgas iela 29, Ozolnieki, LV – 3018, Jelgavas rajons..